

Elon Musk Umudumuz Olabilir Mi?

Anıl Çınar

e-posta: cinarann@gmail.com

“Sizce ben deli miyim?”

Elon Musk, kendisi hakkında bir kitap yazan Ashlee Vance’e bu soruyu yöneltiyor bir görüşme esnasında. Delilik ile zekânın yol gösterdiği beceriklilik arasında gidip gelmek her dehaya az çok yakıştırılan bir özellik olmuştur. İnsanlık tarihinde çığır açıcı gelişmelerin öncüsü olabilen sınırlı sayıda insan ortalamanın ötesini düşleyebildiği, düşlediklerinin mümkün olduğuna inandığı ve kafasına koyduğunu gerçekleştirebilecek bir azme sahip olduğu için delilik ile benzer özellikler göstermiştir. Böyleleri kafalarındakini gerçekleştirdiklerinde ise deli değil dahi oldukları anlaşılmıştır.

Bu insanların bir özelliği de insanlığın genelini ileriye götürecek gelişmelerin yolunu yapmış olmalarıdır. Bu yüzden kişiliklerinin herhangi bir özelliğinden bağımsız bir biçimde bu insanlar kıymetli olarak görülürler. Yani önemli olan ne yaptıklarıdır.

Elon Musk böyle biri midir?

Genel kanı, aslında oldukça planlı bir çalışmanın ürünü olan bu genel kanı, durumun böyle olduğunu gösteriyor. Hiç de azımsanamayacak sayıda bir toplam, Musk’ın gerçekleştirdiklerine baktığında, öyle ya da böyle, Musk’ı insanlık için umut olabilecek biri olarak görüyorsa bu genel kanıyı kurcalamak ve gerçekten böyle olup olmadığını araştırmak da en az bu iyi niyetli algı kadar meşrudur. Çünkü bir takım gelişmelerin insanlığı ileriye mi taşıdığı yoksa görüntüden mi ibaret olduğunun ayırımına varmak da insanlık adına iyi niyetliliği tartışılmaz bir iştir.

Ashlee Vance, kitabının ilerleyen bölümlerinde Musk’ın bu sorusunun karşısındakinin ciddiyetini ölçmek için kullandığı bir araçtan başka bir şey olmadığını anlatıyor. Ama Musk yine de yarı deli görünüşten mutsuz değildir. Aynı anda hem böyle gözükebilmek hem de ileri sürdüğü hedefleri öyle ya da böyle gerçekleştirebilmek, yaptıklarının etkisini misliyle artıran bir etki yaratır. Musk’ın bunu iyi bilen biri olduğu, şirketlerinin gerçekleştirdiği projelerde kişisel imzasını taşıyan “şekil” konusunda ısrarlı müdahalelerinden anlaşılıyor. Tesla otomobillerinin dokunmatik kapı kolları olmadan “bu gerçekten başka bir şey!” algısı yaratılamayacağını bilen biridir Musk. Tıpkı Steve Jobs gibi.

Bu bizi önemli bir tartışmaya götürür: “Yeni” olanın kitlesel tüketime yön verecek bir tasarım ve “bir araya getiriş” mi olduğu yoksa insanlığın gerçek sorunlarına gerçek yanıtlar üreterek gerçek buluşlara imza atan gelişmeler mi olduğu. Hatta bu ikisinin hangi noktada birbirinden ayrılacağı, ayırımın farkına nasıl varılacağı ya da gerçek olanın nasıl bir sistem ve yöntemle gerçekleştirilebileceği...

Yazı boyunca bu tartışmaya eskiz niteliğinde kimi yanıtlar üretmeye çabalarken bir takım ipuçları oluşturacağı; okuyucu da böylece “Elon Musk”ı kendi kafasında konumlandırabilme imkanı bulacaktır. Yani ilk elden söyleyelim: bizim Musk’ın ya da benzer karakterlerin kişiliğiyle özel olarak alıp veremediğimiz bir şey yoktur. Çünkü insanlığa dürüst yanıtlar üretme görevi, dünya kamuoyunun gözü önünde gerçekleşen

bir takım gelişmelerde adı geçen bir kişiye “gıcıklık” ya da “kıskançlık” duyarak gerçekleştirilemeyecek kadar ciddi bir iştir. Yani bizim Musk’ın kişiliğiyle değil yaptıklarının toplumsal karşılığıyla ilgili bir değerlendirmeye ihtiyacımız bulunmaktadır.

Fakat ilk problem daha hemen burada başlar. Bir kişinin karakterinin genel özellikleriyle onun toplumsal planda gerçekleştirdikleri arasına bir kez boşluk koyduğunuzda aslında o kişiyi tek yanlı bir değerlendirmeye tabi tutmuş ve bazı önemli soruları daha baştan ıskalamış olursunuz. Yani dürüst bir değerlendirmeye öncelikle bu illüzyonu hemen ortadan kaldırarak başlamak zorundayız.

O halde Elon Musk’ın kişiliği bizim için gerçekten ne anlam ifade etmektedir?

Elon Musk’ın hırsı masum mudur?

SpaceX ve Tesla Elon Musk’ın sahibi ve yöneticisi olduğu iki büyük şirkettir. SpaceX, insanlığı uzaya hatta Mars’a taşımak gibi bir misyonla kurulduğu iddia edilen bir roket şirketi, Tesla ise insanlığı petrole bağımlılığından kurtarma, temiz ve çok daha efektif bir otomobil teknolojisine taşıma hedefiyle büyütülmüş bir otomobil şirkettir.

İki şirketin ikisinde de çalışanlara “Elon Musk hakkında ne düşünüyorsunuz?” gibi bir soru sorulduğunda alacağınız yanıtlar¹ türlü türlü; ancak hepsinin bir ortak özelliği bulunmaktadır. Büyük bir kısmı Musk’ın emeklerinin kıymetini bilmeyişinden, birçok kişiyi sudan sebeplerle kovmasından ya da azarlamasından dolayı onunla çalışmaktan mutlu değildir. Musk basına

Falcon roketini neredeyse tek başına tasarladığını duyurduğunda ya da kendi belgeselini çekecek bir grubu işe aldığı ya da daha roket fırlatma konusunda kayda değer bir ilerleme yokken kendisini havacılık ve uzay endüstrisinin fatihi gibi gösterdiğinde egosuna yenik düşmüş biri olarak görülmüştür çalışanları tarafından.

İki şirkette de dünyanın kalburüstü mühendisleri çalışmaktadır. Aslına bakılırsa, Musk’ı pek de sevmemektedirler; Musk’ın şirketlerinin heyecan verici ve sıra dışı işler yapma olanağı sunduğunu belirtmektedirler ve bu yüzden oradadırlar. Yeteneklerini kullanacakları bir çalışma hayatı istemektedirler ve bunun için gece gündüz çalışmaktadırlar da. Ancak Musk’ı yine de takdir etmektedirler, ona saygı duymakta ve güvenmektedirler. Enerjisinden, zekâsından, amacında ısrar etmesinden ve çalışkanlığından dolayı... Musk bu kalburüstü insanlar toplamını şirketlerinin insanlığı ileriye götürecek bir amaca sahip olduğu konusunda ikna etmektedir. Onlara sadece uğrunda çalışabilecekleri değil aynı zamanda yaşamlarını da şekillendirebilecekleri bir anlam veriyor gibidir. Buna kendisinin de inandığını göstermesi bir güven yaratmaktadır.

Musk maliyeti düşürme programı kapsamında, çalışanlarına Cumartesi ve Pazarları da çalışacaklarını, maaşlarında uyuyacaklarını dile getirdiği bir konuşma yapabilmekte; ara verip ailelerine zaman ayırmak istediklerini söyleyenlere “iflas ettiğimizde ailelerinizi bolca görebilirsiniz” diyebilmektedir. Çocuğunun doğumuna gidemeyen bir çalışana, “bu bir mazeret değil, önceliklerinizin neler olduğunu belirlemelisiniz, dünyayı

¹ Yazı boyunca üzerine yorumlarda bulunacağımız bu tarz veriler için, bizzat Elon Musk’ın, çalışanlarının ve yakınlarının doğrudan fikirlerine yer veren Ashlee Vance’in kitabından yararlanılmıştır: Elon Musk: Tesla, SpaceX ve Muhteşem Geleceğin Peşinde, çev. A. Atav, Ankara: Buzdağı.

ve tarihi değiştirmektedir ve siz de ya bunda yer alırsınız ya da almazsınız” şeklinde yanıt verebilmektedir. Musk’ın kriterlerine göre başarısız olanlar ya da son zamanlarda hiçbir harika şey yapmamış olanlar işten atılmaktadır.

Tüm bu davranış biçimlerinde şirket çalışanları ile şirketin ve Musk’ın kader ortaklığı yaratılmış gözükmektedir. Çalışanlar, bu kadar kolayca gözden çıkarabilir olmalarından ve Musk’ın başarısının kaymağına konmasından rahatsızdır; ancak bir yandan da bu kadar zorlayıcı olmasını başarının yöntemi olarak görmektedirler. Musk onlara Mars’a gidecek teknolojiyi geliştirmeyi ya da elektrikli otomobilleri dünyaya alternatif olarak sunabilmeyi vadetmektedir.

Aslında her düzeyden birçok çalışan buradaki saçmalığı görerek bir süre sonra işten kendi başlarına da ayrılmaktadırlar; ancak her yerde yaşandığı gibi yeni gelenler olmakta ve sonuçta bu kader ortaklığı bozulmamaktadır. Yaratıcı beyne ve azme sahip birçok mühendise göre zaten yapacak başka anlamlı alternatif mi vardır?

Gerçekten böyle midir?

Sayıdığımız karakter özellikleri Musk’ın patron oluşuyla, aslında şirketlerin sahibi bir kapitalist oluşuyla ilgilidir ve bu açıdan başka herhangi bir şirketin patronundan pek farkı bulunmamaktadır. Her patron tamamen profesyonel düşünmek zorunda değildir ve böyle düşünmeyen, yaptığı işle duygusal bağ kurmuş her patrona göre yapılan iş çok önemlidir. Bunun için gece gündüz

çalışmak gerekmektedir ve şirket piyasada ayakta kalamadığında çok önemli bir hedefe varılamamış olacaktır. Bu yüzden çalışanlardan bağlılık ve sahiplenme beklenilir. Aslında sömürü süslü bir kılıfa giydirilmiştir; çünkü bu kadar yaratıcı insanı sadece “profesyonelce” işe bağlamanız mümkün değildir.

Musk’ın elinde bunu sağlayabileceği ve “insanlık” ile daha kolay ilişkiyelebileceği farklı temalar bulunmaktadır. Sadece çalışanlarına da değil, aynı zamanda topluma sunabileceği bir “uzay” teması örneğin... Dahası, kendi karakter özellikleriyle bu temalar örtüşmektedir.

Musk, tarihe “dot-com balonu”² olarak geçen spekülasyon balonunun patladığı günlerden bugüne sağ salım ulaştığında Silikon Vadisi’ne karşı hayal kırıklığı besleyenlerden biri durumundaydı. Gerçekten yaratıcı bir şey çıkmayışından yakınmaktaydı pek çok kişi gibi. Hayallerde uçan arabalar vardı ancak elde kalan 140 karakter olmuştu. Oysaki Musk, bugünkü ismi PayPal olan online ödeme sisteminin kurucularından biri olarak hisselerini sattığında elde ettiği büyük para da prensipte aynı mekanizma sayesinde elde edilmişti.

Musk bu parayı bir roket şirketi kurmak için kullandı. Burada bir farklılık vardı; çünkü elindeki büyük meblağı daha garanti ve geleneksel yollardan katlamayı deneyebilirdi. Farklı ve pek de denenmemiş bir yolda azimle ilerleyecek, yeni şeyler ortaya koyacak bir özelliğe sahipti. Bu azmi karakterinin bir bileşeni olarak alabilirsiniz; diğerleri ise bilgiye, bilim ve teknolojiye açığı olabilir; sınırları zorlama arayışı olabilir; özel olarak

² 90’ların ikinci yarısında, internet dünyasının henüz yeni sığramaya başladığı dönemde, kapitalist akılsızlığı ortaya seren bir vaka gerçekleşmişti. Literatüre “dot-com balonu” olarak geçen bu krizde pıtrak gibi çoğalan internet sitelerine aşırı değer yüklemesi yapılmıştı. Akılsızlık balonu nihayet patladığında, zengin ve daha zengin olma hevesiyle ona tutunanlar her zaman olduğu gibi boşa düşmüştü.

uzayla ve Mars ile ilgili hayalleri olabilir.

Musk, kim bilir, gerçekten de bazı açılardan oldukça meşru diyebileceğimiz böyle saf duygularla yola çıkmıştır. Silikon Vadisi'ne adım atıncaya dek, iş hayatında yükselme hırsına baskın çıkacak bir tür “insanlığa yeni bir şey katma” düşüncesi de aklında yer etmiş olabilir. Elon Musk bu düşünce içerisinde, insan toplumunun dünya gezegeninin pek de ötesine geçememiş olmasına ya da hala fosil yakıtlar denilen ilkel enerji üretme biçiminde ısrar etmesine kafayı takmış da olabilir.

Aslında Elon ve benzer karaktere sahip bireylerin yakındığı bunun gibi pek çok problem mevcut ekonomik düzenin işleyiş motivasyonu ile ilgilidir: kâr. Fakat kâr motivasyonu kendisinden uzaklaşma eğilimindeki iyi düşünceleri dünyanın küçük cisimleri çekmesi gibi kendisine çekiverir ve fazla uzaklaşmasına izin vermez. Böyle bir düzen, elinde parası olan ve düzenin dışında yol göremeyen bir ütopyacıyı görülmemiş bir hızla piyasanın tanrılarına emanet edebilir. Fakat artık bir kere piyasanın tanrılarını kabul ettiğinizde elinizdeki ütopya da siz fark etmeden başkalaşmıştır bile. Kâr düzeni, içlerinde ne kadar iyi niyet barındırırsa barındırsın bu düşüncelerin dünya gezegeninin çok ötesine fırlamasına geçit vermeyecektir.

Bu yüzden uzaya ilk uyduyu da ilk insanı da yollayan düzenin adı kapitalizm değil sosyalizm olmuştur. Üstelik Sovyetler Birliği bunu özel bir zorlamayla gerçekleştirmemiştir. Oldukça planlı bir çalışmanın ürünü olarak, sırayla ve sistemli bir biçimde gerçekleştirilmiş başarıları bunlar. “Uzay yarışı” denilen şey ise aslında bu planlı ve örgütlü çalışmaya kapitalist düzenin yanıt verme zorunluluğudur. Nitekim kapitalizmin in-

sanı Ay’a yollayışının üzerinden on yıllar geçmiştir ancak sonuç olarak uzak diyarlara gitme ütopyası büyük ölçüde bir kenara atılmıştır. Kapitalizme bu zorunluluğu dayatan Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra ABD’nin uzayla zayıflayan ilişkisini sağlamak bile eski Sovyet roketlerine kalmıştır! Bu acınası durumu yaratan ve insanlığın uzay macerasına ket vuran şey artık bu cesur hamlelerin hiç de kârlı olmayışıdır. Ve böylesi hamlelerin oturacağı bir piyasa da pek mevcut değildir. Çünkü piyasa “yakın yörünge”dedir ve ABD uzun süredir orayı Rusya’ya terk etmiştir; kendi uzay sevkiyatını bile Rusya’ya yaptırmaktadır.

Diğer yandan, hırsı henüz ölmemiş olanlar üstelik ellerinde büyük miktarda para da var ise girdikleri yolda ısrar ederler. Düşüncelerine somutluk kazandırmanın yolu bu düzende yürümek olarak düşünüldüğünde, bu düzen nasıl gerektiriyorsa öyle yapılacaktır işler. Ancak birey hangi ütopyaya, hangi yaratıcı düşünceye ve hangi karaktere sahip olursa olsun bir kere piyasa tanrılarını kabul ettiğinde artık kişiliğinin tüm öğelerini de düzene emanet etmiştir. Bundan sonrasında hırs demek, büyüme ve kazanma hırsı; yaratıcılık demek, piyasada yer edinmenin her tür yolu; önderlik demek ise çalışanlarının güvenini onları daha çok çalıştırebilme ve sömürebilme yeteneği demektir. Yani bireyin karakter özellikleri dönüşerek mevcut düzeninkilerle rezonansa girmektedir. Bu gerçekleştiğindeyse hem tüm bu sürecin meşruluğu hem de ortaya çıkan “yaratıcı” ürünlerin ne kadar insanlığın gerçek ihtiyaçlarına denk düştüğü çok tartışmalıdır artık.

Piyasa sistemine yönelik düşünme zorunluluğu bireyin de insanlığın da ufkunu daraltır. Bu daralmışlığı yokmuş gibi göstermek için büyük bir reklam çalışması

gerekir. Her şey öyle ters yüz edilmiştir ki gerçekten de şovdan başka bir amacı olamayacak bir şey, kendi ürettiği elektrikli arabayı kendi roketiyle uzay boşluğuna salıverme amaçsızlığı elektrikli arabanın insan toplumunun geleceği için önemini anlatmak olabilmektedir. Geniş bir kitle buna, “ne olursa olsun havalı” diyebilmektedir.

Oysaki insanlığın uzaya bir roketle yolladığı ilk uydunun³ üzerinden 61 yıl geçmişken ve işin temeline dair farklı bir adımla atılmamışken bu gerçekleştirenler insanlığın kendine gülmesi anlamına gelir. Fakat Musk Falcon roketlerinin yeniden kullanılabilir parçalarını balerin senkronizasyonu ile dünyaya geri indirebildiğini gösterdiğinde işin temelindeki ve asıl amacın ardındaki soruları önemsiz hale getirebilmiştir...

Çünkü insan toplumu o kadar umutsuz ve ufuksuz bırakılmıştır ki gerçek parlamayı sahtesinden ayıramayacak hale gelmiştir. Bu ayrımı yapabilmenin yolu ise Musk'ın kişiliğine renk veren düzenin özelliklerine tekrar tekrar bakmaktan geçmektedir. Bu düzenin sınırlarının ötesinde insan toplumunun gerçek ihtiyaçlarına gerçek yanıtlar bulmak mümkündür.

Uzayı keşfetmek mi bir Mars piyasası mı?

Musk'ın başardığı düşünülen hamlelerin benzerleri başka alanlarda da gerçekleştirilmektedir. Esasında Elon Musk'ı ya da geçmişte yapıldığı üzere Steve Jobs'ı övüp durmak, bilim ve teknolojiye insanlık için çok daha önemli olduğu tartışma götürmeyecek gelişmelerin mimarı olan bilim insanlarına karşı işlenmiş büyük bir günah anlamına da gelmektedir.

Fakat “uzay” o kadar boş bırakılmıştır ki ona dönük her farklı adım, üstelik de iyi pazarlanıyorsa, doğal olarak büyük etki yaratacaktır. Uzun süredir uyarılmamış bir hafızanın canlandırılması gibi...

Musk'ın kendi projelerine tutkuyla inanıp inanmamasının o projelerin insanlık tarihi içerisindeki objektif anlamını değiştiremeyeceğini söylüyoruz. Çünkü Musk'ın projelerine içerik katan şey mevcut düzende edindiği yer ile ilgiliydi. Bu yer, Musk'ın öyle görünmesini istediği özelliklere değil, gerçek piyasada ve piyasaya etki eden güçler arasında nasıl konumlandığına bakıldığında anlaşılabilir.

SpaceX şirketi, Musk Mars hedefini ne kadar ön plana çıkarmak isterse istesin, öncelikle ABD'nin insanlı ve insansız uzay sevkياتını yüklenmek amacıyla kurulmuştur. Bu halihazırda yapılmayan bir iş değildir. Musk bu işi devletle yakından bağlantılı Boeing ya da Lockheed Martin gibi geleneksel firmalara ya da Rusya'ya oranla çok daha ucuza ve etkin yapabilmenin peşindedir. Denilebilir ki bu öncelikli hedef olmadan Mars'a koloni götürmek hem mali hem teknolojik bakımdan mümkün olamayacaktır; Musk bu yüzden böyle ilerlemektedir. Keza böyle bir alanda yer edinebilmek için yalnız ucuz değil, uzun süreçte hem ucuz hem de güvenilir olduğunu ispatlayarak ilerlemek gerekmektedir.

Ancak bu tam da daha önce belirttiğimiz noktaya denk düşer: Bugün uzay ile ilgili bir şey yapmak istiyor ve bunun için bir şirket kuruyorsanız; hayalleriniz değil kârlılık ve rekabet öncelikli belirleyeniniz olur. Musk'ın estetik roketleri başarılı olacaksa, mevcut uzay tekeli

³ Sputnik 1957 yılında yörüngeye yerleştirilmiş ilk yapay uydudur. Sputnik'i uzaya ulaştıran roket teknolojisindeki çalışmaların devamı niteliğinde geliştirilmiş Soyuz uzay aracı bugün hala kullanılmaktadır.

içerisinde kendine yer bulacaksa, tam da bu işi ucuza ve daha kaliteli yaptığını gösterdiği için olacaktır. Fakat bunun inanılmaz yoğun bir tempoyla ilerlemeden mümkün olamayacağını bilen Musk, kamuoyuna yansıttığı ve büyük ölçüde kendi belirlediği tarihlerin arkasından çalışanlarını gece gündüz çalıştırarak mali durumu yönetmeye çalışmaktadır. Kilit çalışanlar, yatırım olanakları, bağlı sektörler dünyası ve tasarımlar arasında attığı adımlara biz iş bilirlik ve azim diyeceksek eğer, bilmeliyiz ki bundan 150-200 yıl öncesinde görebileceğiniz herhangi bir fabrika sahibi de tam olarak böyle hareket etmekteydi. Fakat bu “meziyetler” onların nihayetinde piyasada tutunmak ve güçlü olmak için mücadele ettikleri gerçeğini değiştirmiyordu.

Tüm bu negatif yönlerine rağmen “her şey adım adım ilerler, belki Mars’a gitmenin yolu da budur” diye düşünenler olacaktır. Oysaki insanlığın geleceği ile ilgili fikir beyan etme cüretinde bulunan bir kişi ve kurum insanlığın yaşam koşullarını görmezden gelemmez. “Adım adım ilerleyen” süreç kapitalist düzenin ilk zamanlarından beri işlemektedir; fakat aradan geçen onlarca yıla rağmen emekçiler adım adım ilerletilmiş teknolojiyle daha fazla çalışmak zorunda kalmaktadır; bu yeni teknolojilerin yabancılaştırıcı dünyasında daha fazla kaybolmaktadır. Düzen değişmediği için...

Şunu da söylemek gerekir ki Musk bu alanı zorlayabiliyorsa, sönük kalmayıp mali ve siyasi destek bulabiliyorsa; projelerine çok inanıldığı için değildir. ABD’nin kendi uzay sevkياتını kendi gerçekleştirebilmesi; Rusya’nın ve yavaş yavaş uzay piyasasına göz diken diğer aktörlerin önüne geçip stratejik avantajı eline alabilmesi uzay teknolojilerinde ABD kökenli bir canlanmayı gerektirmektedir. Bu gerekliliğin Musk’ın yaptığı tür-

den bir deneme girişi ve gösteriyle örtüştürülmesi, uzun zamandır kitleleri ikna edecek bir açılım ortaya koyamayan bir devlet için aynı zamanda bir prestij kaynağıdır. Musk ihtiyaç ve dengeleri bilmekte, hep bunlar doğrultusunda adım atmaktadır. Yani mevcut politik ve ekonomik dengelerin ötesinde insanlığa dair söz söylenemeyeceği unutulmamalıdır.

Peki Mars hedefi ne anlama gelmektedir? Mars hedefi, işte bugünkü piyasa hedefinin bir üst boyutudur. Musk Mars’a neden gitmek istemektedir? Söylenene göre orada bir koloni kurmak için...

Mars’ta koloni kurma fikrinin de geçmişi çok uzundur. Bilimkurgudan gerçek bilime doğru kayıldığında bu fikir, gezegenin insanlı yaşama uydurulup uydurulamayacağıyla ilgili pek çok gerçekçi veriyi kapsar hale geldi. Bununla ilgili çalışmalar devam ediyor ve edecek; insanlık elbette başka gezegenlerde hayatta kalabilmenin yollarını arayacak; ancak Musk’ın yaptığı gibi bir amentüye dönüştürülecekse bu fikir; bizlerin de sorgulaması gerekmektedir: Bunda amaç nedir?

Musk’ın tasarladığı, insanın gezegen keşfinden çok basbayağı bir uzay turizmidir. Bugün halihazırda yapılmakta olan insanlı uzay turizmini bir üst boyuta taşıyan şirket olmak istemektedir SpaceX. Şirketin hedefleri ve çalışma biçimi hiç de saklamadıkları gibi bu yolda yürütülmektedir. Zaten kâr olmadan yapamayacak bir kuruluşun başka türlü hedef koyabilmesi mümkün değildir. Fakat bunun bir tatil beldesine insanları turist olarak ulaştırıp ağırlamaktan prensipte bir farkı var mıdır? Üstelik gerekçe bu dünyanın çivisinin çıkmaya başlamasıdır... Şirketin hedefinde bu turizmi yeterince ucuz yapabilmek vardır. Yoksa sadece ultra zenginler gidebilecektir...

Zaten senaryo, zenginlerin dünyayı uzaydan sömürdüğü Elysium filmini fazlasıyla andırmaktadır. Çünkü bu dünyadaki sorunlar piyasa ve sömürü düzeni var olduğu için çözülememektedir. Uzayın neresine giderseniz gidin aynı sorunları da yanınızda götürmüş olacaksınız. Orada nasıl bir koloni kurarsanız kurun, buradakinin bir kopyası olacaktır. O halde insanlığın kurtuluşunun uzayda olduğu fikrinden hızla uzaklaşılmalıdır. Stanislaw Lem'in Solaris'inde anlatıldığı gibi, başka bir gezegene gitme hedefi kendi başına bir amaç olarak ele alındığında ancak ve ancak insan toplumunun kendi sorunlarıyla yüzleşmekten kaçınmasına neden olacaktır. O da kısa bir süreliğine... İnsan toplumu kendi sorunlarını çözmediği sürece, o sorunların derin izleriyle uzaya bakmaktan kurtulamayacaktır.

Tesla ulaşımında bir devrimi mi zorluyor?

Bir kere bu düzenin izin verdiği sınırlarda düşünmeye başlayınca insanın kaçınılmaz biçimde ufkunun daraldığını ve gerçek ihtiyaçlara gerçek yanıtlar verebilmenin hep uzağında kaldığını söylüyoruz. Bu Musk'ın Tesla şirketinin çözüm önerileri için de geçerlidir.

Tesla yalnız elektrikli otomobilleriyle değil; Musk'ın pil teknolojisinin yaygınlaşmasına, petrol bağımlılığından kurtulmaya, temiz enerjinin belirleniminde yeni bir altyapının inşasına yaptığı vurgularla da bilinmektedir. Bunlara Musk'ın Tesla ile insanlara bir yaşam tarzı vadettiğini de eklemek gerekir. Temiz, şık, akıllıca inşa edilmiş bir yaşamın son teknoloji ürünleri...

Pil teknolojisi ve elektrikli motorların kolayca temiz olarak kabul edilmesindeki sorunlara burada değinme-

yeceğiz; ancak bu konunun da oldukça tartışmalı olduğunu belirtelim. Diğer yandan Musk'ın elektrik otomobilleri, şarj istasyonları ve çeşitli alternatif yol projeleri⁴ ister mantıklı ister çılgınca kabul edilsin bize yine Musk'ın ufkunun problemlerini anlatır.

Çünkü “temiz, şık ve akıllıca inşa edilen yaşam” Musk ve benzerleri için ancak bireysel ölçekten inşaya koyulabilir. Halbuki trafik sorunu ya da çevre temizliği toplumsal bir meseledir ve bu meselenin çözümü bireysel dünyadan yola çıkılarak gerçekleştirilemez. Toplumsal plandan bakıldığında ulaşım probleminin bir bireyin bir noktadan diğer bir noktaya nasıl gideceği kapsamının çok ötesine uzandığı hemen fark edilir. Çünkü bireyler en basitinden çalışmak için, sosyalleşmek için, boş zamanlarını değerlendirmek için seyahat ederler ve bu sorunu (buna “kalabalık” sorununu da ekleyelim) çözmek için insanların nerede kaç saat çalışacağı, çalışma ortamlarının nerelerde kurulacağı, hangi evlerde konaklanılacağı, bu doğrultuda hangi kentlerde yaşanabileceği, bu kentlerin neresinde hangi sosyalleşme alanlarına sahip olunacağı gibi pek çok parametre etrafında düşünmek gerekir. Bu ise merkezi bir planın biçim verdiği ekonomik, kentsel ve sosyal planları gerektirir.

Ekonomiyi planlamadan kentleri planlayamazsınız, kentleri planlamadan ulaşım sorununu çözecek altyapı üzerinde kalem oynatamazsınız. Belki bir miktar kalem oynatabilirsiniz; fakat ortaya çıkacak karalamalar, sorunu “dahice” bir takım çözümlerle geçici olarak rahatlatmaktan ibaret olacaktır. Geçici rahatlamaların sonunun ise hep daha kötü problemlere vardığını bili-

⁴ Musk, Boring Company ismiyle kurduğu bir şirket üzerinden yürüttüğü çalışmalarla, bir tür tünel sistemiyle arabaların yer altından hareketini mümkün kılacak bir altyapı projesini kent trafiğine alternatif olarak ileri sürmektedir.

yoruz.

Yani, eskiden “Amerikan rüyası” olarak adlandırılan bireyseli tarzın kopyasından öteye geçemeyecek şekilde, “ev - araba ölçeği”ni yeni teknolojilerle yeniden pazarlama fikri “akıllıca” olmaktan çok uzaktır. Yeni, gelişkin ve akıllıca inşa edilmiş bir toplumsal yaşam Tesla’nın elektrikli otomobillerinin ve ev bataryalarının ötesinde bir ufku gerektirir. Aslına bakarsanız, içinde akıllıca yaşanan bir toplumun otomobil merkezli olması son derece komiktir de...

Görünen odur ki Musk o ufka gelemeyen piyasa duvarına çarpmaktadır. Öte yandan Musk, şirketiyle bir yaşam tarzı sunduğunu söyleyedursun, ortaya koyduğu otomobil merkezli altyapı projeleri, SpaceX’te olduğundan hiç de farklı olmayacak bir biçimde, ABD’nin güncel ihtiyaçlarıyla örtüşmektedir. Bu ya da şu altyapı projesinin nasıl ve ne zaman gerçekleştirilebileceği ya da hayata geçmesinin mümkün olup olmadığı tartışılabilir; ancak ihtiyaçlar açıkça ortadadır: ulaşım altyapısını da kapsayacak bir biçimde ABD’nin altyapısı eskimiştir, yenilenmeye adaydır; otomobil piyasası ve enerji başlığı dünyada büyük tekellerin ve devletlerin en başta gelen rekabet alanıdır, burada hamle yapmak istenmektedir; ABD hem kendi vatandaşlarına hem dünyaya sunabileceği bir tür Amerikan rüyasının peşindedir.

Yine de Elon Musk’tan iyisi yok mu?

Geniş kitleler televizyonda bir kanal turuyla kolaylıkla fark edebildikleri köhnemiş siyaset anlayışından ve politik figürlerin saçmalığından bıktığında, böylelerinden uzakmış, politika dışıymış gibi gözüken alanlara ve kişilere hızla bağlanma eğilimi gösterebiliyor. Çünkü her-

kes dünyada iyi şeyler de olduğunu görmek istiyor; insanlığın geleceğine dair bir umudu olsun istiyor.

Bu umut olmadan yaşanamayacağı açık. Ancak gerçek olmayan umutların daha büyük yıkımlar getirdiğini unutmamak gerekiyor.

Mevcut gidişattan bıkmışlığın sonucunda teknoloji kendi başına bir umut alanı ve adı onunla anılan kimileri de insanlığa umut veren kişiler olarak görülebiliyor. Böyle bir kişinin Trump ile tokalaşıyor olması; hatta büyük siyaset arenasında sürekli görüşmeler yapıyor olması nedense hiç göze batmıyor. Halbuki batmalıdır; çünkü örneğin Musk bu ağ olmadan devletten pay koparamayacağını bilmektedir. Musk bu ağdan bağımsız bir şey yapmamaktadır. Sadece kitlelere daha sevilir olanı sunma gayretindedir.

SpaceX ya da Tesla... Musk’a dair anlattıklarımızdan sonra artık Musk’ın kişiliği ile pek de bir ilgimiz olmadığı ortaya çıkmış olmalı. Musk bir aktörü olduğu kapitalist düzenin parlayan figürlerinden biri olmayı başardı. Fakat bu parlaklık arkasındaki amaçsız, akılsız düzeni görmemize engel olmamalıydı. İşte bu yüzden Musk, bizim gerçek çözüme giden yolda adım atarken uğraşmamız gereken bir sembol olarak karşımıza çıktı.

Musk’ın bugün bir tür ideoloji olarak kullandığı teknolojik gelişim, bu gelişimin gerçek üreticilerinden bağımsız bir tanrıymış gibi ele alındığı sürece insanlık kendisiyle de uzayla da olan ilişkisinde edilgen kalmaya mecbur olacaktır. Teknolojinin üreticileri insan toplumunun kendi emeğiyle yaşayan büyük çoğunluğudur. Bu çoğunluk, teknolojiyi kendi eline alabildiğindeyse artık insan toplumu için yeni bir pencere açılmış olacaktır.

Tıpkı insanlığın büyük şairinin hayalini kurduğu gibi:

Kosmosda bizden başka düşünen var mı
 var
 bize benzer mi
 bilmiyorum
 belki bizden güzeldir
 bizona benzer mesela ama çayırdan nazik
 belki de akarsuyun şavkına benzer
 belki çirkindir bizden
 karıncaya benzer mesela ama tıraktörden iri
 belki de kapı gıcirtısına benzer
 belki ne güzeldir bizden ne de çirkin
 belki tıpatıp bize benzer
 ve yıldızlardan birinde
 hangisinde bilmiyorum
 yıldızlardan birinde konuşacak elçimiz
 hangi dilde bilmiyorum
 yıldızlardan birinde konuşacak elçimiz onunla
 Tovarış diyecek
 söze bu sözle başlayacak biliyorum
 Tovarış diyecek
 ne üs kurmağa geldim yıldızına
 ne petrol ne yemiş imtiyazı istemeğe
 Kola-kola satacak da değilim
 selamlamaya geldim seni yeryüzü umutları adına,
 bedava ekmek ve bedava karanfil adına
 mutlu emeklerle mutlu dinlenmeler adına

"Yarin yanağından gayrı her yerde her şeyde hep beraber"

diyebilmek adına
 evlerin
 yurtların
 dünyaların
 ve kosmosun kardeşliği adına

Nazım Hikmet
 13 Nisan 1961, Paris